

Ewa Sowa-Behtane

AKADEMIA IGNATIANUM W KRAKOWIE

PORADNICTWO PEDAGOGICZNE SKIEROWANE DO RODZIN WIELOKULTUROWYCH

PEDAGOGICAL COUNSELING FOR THE MULTICULTURAL FAMILIES

Abstract

This article describes an institutional pedagogical counseling for multicultural families — assessment and systematizing initiative. Multicultural families are composed of diverse cultures. It is the general term for families that have members from different cultural backgrounds. The number of multicultural families in Poland is growing; at the same time increasing the need for pedagogical counseling for this kind of families. The consultive work has to be adequate to the challenges of a modern social-economical and multicultural environment. To work with people from different cultures we need to have intercultural competence, which is the ability to develop targeted knowledge, skills and attitudes that lead to visible behaviour and communication that are both effective and appropriate in intercultural interactions.

Key words: pedagogical counseling, family, culture, multicultural families, intercultural competence

Słowa kluczowe: poradnictwo pedagogiczne, rodzina, kultura, rodziny wielokulturowe, kompetencja międzykulturowa

WSTĘP

Człowiek od zawsze potrzebował pomocy, porady czy wsparcia w trudnych sytuacjach życiowych. Kryzys wartości, autorytetu, osobowości, problemy emocjonalne, wychowawcze, społeczne, to tylko niektóre z niezliczonej liczby problemów, które mogą pojawić się w życiu człowieka. Problem rozumieć będziemy jako rodzaj zadania, „którego radzący się nie może rozwiązać przy aktualnie posiadanym poziomie wiedzy, umiejętności i nastawienia” (K. Smół, 2009, s. 66), co rodzi zapotrzebowanie na różne formy poradnictwa, bardziej czy mniej profesjonalnego. Poradnictwo profesjonalne, czyli specjalistyczne, to między innymi poradnictwo pedagogiczne, skierowane do dzieci i młodzieży, jak również ich rodziców i opiekunów. Z poradnictwa pedagogicznego zatem może korzystać cała rodzina.

Współczesna rodzina to coraz częściej rodzina wielokulturowa, którą rozumieć będziemy jako grupę osób połączonych więzami małżeństwa, pokrewieństwa lub adopcji, w ramach której występują i przenikają się co najmniej dwie kultury. Rodzina taka z racji tejże właśnie różnorodności kulturowej, która jest wzbogacającym ją elementem, z drugiej strony jest zagrożona występowaniem dodatkowych problemów z powodu różnic kulturowych, połączonych z odmiennością obyczajów, wartości, postaw, norm lub zachowań.

Umiejętność prowadzenia poradnictwa dla osób z innej kultury to ważna kompetencja każdego pedagoga. Ze względu na fakt, że trudno przewidzieć, z jakich kultur będą pochodziły osoby, z którymi specjaliści będą mieć kontakt w poradniach, należy poznać ogólne różnice w komunikowaniu się z reprezentantami różnorodnych kultur.

PORADNICTWO PEDAGOGICZNE

Mechanizm zapotrzebowania na poradnictwo ma bardzo złożony charakter i jest historycznie uwarunkowany — często zdarza się, że stosowane dotychczas sposoby reagowania i działania rutynowego nie zawsze sprawdzają się w nowych, zaskakujących sytuacjach (B. Skałbiana, 2009, s. 5), na przykład w przypadku pracy z osobami reprezentującymi inną kulturę od dominującej w danym społeczeństwie. „Doświadczenia związane z sukcesem przy rozwiązywaniu problemu motywują i ukierunkowują nasze działania, ale każda porażka zbliża do izolacji, wycofania się czy marginalizacji życia społecznego” (B. Skałbiana, 2009, s. 5), stąd niezwykle ważne są umiejętności poradnicze pedagogów. Jak słusznie podkreśla A. Kargulowa (2011, s. 9):

Pomoc wzajemna nie jest zjawiskiem nowym, nie jest także „wynalazkiem” ostatnich czasów korzystanie z pomocy osób kompetentnych: mędrców, doradców, wróżbitów, ekspertów, terapeutów, konsultantów, to jednak dzisiaj nie tylko jest to pomoc znacznie bardziej rozpowszechniona, ale i bardziej wyspecjalizowana, a przede wszystkim niezbędna. Na jej kształcie, sposobie jej poszukiwania i rodzaju jej wykorzystywania odciska się całe zindywidualizowanie życia ludzi, wielorakość przeżywanego przez nich problemów, złożoność ich tożsamości i niepowtarzalność ich biografii.

Autorka (A. Kargulowa, 2011, s. 38–39) dodaje, że w kontakcie poradniczym podmiot działania jest diadą składającą się z osoby doradcy oraz osoby szukającej pomocy, znajdującej się w sytuacji problemowej, której nie potrafi rozwiązać z powodu braku wiedzy, umiejętności, wsparcia innych osób bądź wystąpienia nieznanego mu dotąd trudnej sytuacji życiowej. Poradnictwo zatem będzie zamierzonym działaniem, mającym na celu udzielenie pomocy przez wykwalifikowanego doradcę posiadającego wiedzę, umiejętności i środki niezbędne do pomagania (B. Okun, 2002, s. 8).

Środki stosowane w procesie poradnianym to narzędzia w postaci kwestionariuszy, ankiet czy skal. Za środki również można uznać wiedzę doradcy, doświadczenie, empatię, umiejętność prognozowania wyników stosowanych strategii pomocowych.

Używane metody i środki mają wpływ na wyniki działania w postaci rozwiązania problemu, zmotywowania radzącego się do dokonania zmiany swojej sytuacji życiowej, osobistego rozwoju, weryfikacji, a w konsekwencji na modyfikację zachowania, wyuczenie nowych spo-

sobów radzenia sobie. Wyniki działania mogą również dotyczyć samego doradcy w postaci analizy sposobu udzielanej pomocy, adekwatności i skuteczności narzędzi, które zastosował w procesie poradnianym (S. Tykarski, 2015, 2. 155–156).

W poradnictwie akcentuje się pozytywny wpływ pomocy w procesie mobilizowania jednostki do pokonania własnych problemów z wykorzystaniem indywidualnych możliwości. Oczekiwanie na rozwiązanie problemu przez inne osoby to ostateczność.

Zastosowanie konkretnego rodzaju pomocy warunkowane jest wieloma czynnikami. Do podstawowych czynności poradniczych E. Kozdrowicz (2003, s. 329) zalicza:

- badania wstępne (wywiad, pozyskiwanie informacji, wstępne zrozumienie problemu, potrzeb, trudności osoby szukającej pomocy),
- diagnozę (na przykład psychologiczną, pedagogiczną),
- prognozę i program pomocy.

Wyodrębnić możemy zatem następujące elementy: diagnoza, profilaktyka i czynności naprawcze.

Niezależnie od momentu pracy nad rozwiązaniem problemu, sytuacja poradnicza powinna opierać się na relacji dwupodmiotowej. Podmiotem jest zarówno doradca, jak i osoba radząca się, które tworzą swoistą interakcję. O ile sytuacja pedagogicznego poradnictwa przewiduje interakcję na poziomie „podmiot – podmiot” ważnym w jej realizacji jest zdolność pedagoga do refleksji własnego zachowania. Wykonywanie zawodu pedagoga prowadzącego poradnictwo

wymaga od niego całkiem określonej wewnętrznej pracy — przepracowanie własnych emocjonalnych i umysłowych problemów, stosowanie pewnej kultury samoanalizy, krytycznego uświadomienia własnych moralnych, kulturalnych, politycznych, religijnych, narodowych postaw (T. Hovorun, 2009, s. 121).

Bez głębokiej refleksji i samokrytycznej analizy wobec siebie, zdolności do pragnienia osobistego rozwoju, praktyka udzielania porady pedagogicznej innemu człowiekowi nie może być skuteczna.

RODZINY WIELOKULTUROWE

Rodzinny wymiar wielokulturowości akcentuje w swoich pracach M. Golka (1997, s. 53), konstatując, że wielokulturowość można rozpatrywać „poprzez skalę rodziny, w której małżonkowie są różnej narodowości, a nadto rodzina ta mieszka w obcym otoczeniu”. Wielokulturowość można zatem rozumieć jako współobecność i współdziałanie w obszarze aktywności rodziny różnych wzorów kulturowych. Na to, że w analizach wielokulturowości szczególne miejsce powinna zajmować rodzina wskazuje również L. Korporowicz (1997, s. 45), pisząc, że

procesy zaawansowania różnorodnych form komunikacji i integracji europejskiej coraz częściej stawiać nas będą wobec faktu (...) wielokulturowości rodzin i wielojęzyczności socjalizacji, przed różnorodnymi przejawami stresu kulturowego, jak również przed poszukiwaniem nowych form tożsamości kulturowej i osobowej jednostek znajdującej się w sytuacji pogranicza, wielości, a często i rozbieżności identyfikacji.

Istnieje więc wiele problemów, które spotkać mogą członków rodzin wielokulturowych, począwszy od stresu kulturowego, poprzez brak akceptacji przez środowisko lokalne aż do problemów tożsamościowych.

Bardzo interesujący typ rodziny mieszanej kulturowo pojawia się w wielokulturowych społeczeństwach Stanów Zjednoczonych, Australii czy Kanady oraz w skupiskach wielkomiejskich w Europie. Są to rodziny stworzone z osób, które wchodzą w związek małżeński kolejny już raz, a do nowej rodziny wnoszą dzieci z innych małżeństw z osobami z innych kultur. Zdarza się, że pod jednym dachem mieszka rodzina złożona z ludzi o różnym pochodzeniu rasowym i etnicznym, niepołączona więzami biologicznymi, ale w istocie rzeczy nie tylko spowinowacona, ale także spokrewniona. Jako przykład można podać przypadek aktora Woody'ego Allena, Amerykanina pochodzenia żydowskiego, który poślubiwszy aktorkę Mię Farrow, adoptował wraz z nią troje azjatyckich dzieci (T. Paleczny, 2007, s. 55). Głośne perypetie z wychowywaniem tych dzieci opisywała prasa amerykańska, stąd wiele wiadomo o problemach oraz barierach związanych z procesami budowy związków pokrewieństwa między ludźmi wywodzącymi się z różnych grup kulturowych. Jako że proces globalizacji stwarza nieograniczone możliwości do zawierania małżeństw binacjonalnych, które są podstawą rodzin wielokulturowych, działania pedagogów powinny wychodzić naprzeciw problemom, z którymi spotykają się takie typy rodzin.

INSTYTUCJE PROWADZĄCE PORADNICTWO PEDAGOGICZNE

Poradnictwo pedagogiczne jest podstawowym ogniwem systemu pomocy w oświacie. Podstawową instytucją świadczącą poradnictwo pedagogiczne są poradnie psychologiczno-pedagogiczne, których celem działania jest niesienie dzieciom i młodzieży pomocy psychologiczno-pedagogicznej, a także udzielanie rodzicom i nauczycielom wsparcia związanego z wychowaniem i kształceniem dzieci i młodzieży¹. Wsparcie dla rodziców udzielane jest w formie: rozwijania i doskonalenia umiejętności wychowawczych, pomocy w sytuacji zagrożenia rozwoju dziecka, rozwiązywania specyficznych problemów wychowawczych, wspomagania rozwoju dziecka uzdolnionego itd. Przepisy prawa oświatowego dokładnie regulują pracę poradni, określając jej podstawowe zadania.

Inną instytucją świadczącą pomoc pedagogiczną rodzinie są poradnie rodzinne. W Polsce funkcjonują zarówno w instytucjach publicznych, jak i kościelnych. Poradnictwo rodzinne koncentruje się na problematyce rodziny i jej funkcjonowania przy realizacji określonych zadań i funkcji, w tym związanych z organizacją procesu wychowawczego. Celem działania poradni jest prowadzenie specjalistycznego poradnictwa rodzinnego w zakresie działań psychologicznych, pedagogicznych i prawnych oraz terapii rodzinnej.

Poradnictwo obejmuje problemy dotyczące zewnętrznych stosunków grupy rodzinnej, jej kontaktów z innymi instytucjami i środowiskami — sąsiedzkim, zawodowym,

¹ *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach*, Dz.U. 2013, poz. 532, § 23.

koleżeńskim, szkolnym oraz problemy związane ze stosunkami w obrębie rodziny. Cechą szczególną tego typu poradnictwa jest zwrócenie uwagi na wzajemne postawy wobec siebie i wzajemne oddziaływania członków rodziny. Poradnictwo rodzinne od innych dziedzin poradnictwa wyróżnia to, że poszukująca porady osoba jest członkiem grupy i motywacja tego poszukiwania wiąże się z problemową sytuacją grupy, w tym przypadku rodziny. Zgodnie z Ustawą z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej, poradnictwo rodzinne obejmuje szeroko rozumiane problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy wychowawcze w rodzinach naturalnych i zastępczych oraz problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzin².

Nieoceniona w poradnictwie pedagogicznym jest także instytucja pedagoga szkolnego. To pedagog szkolny koordynuje działania dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze. Jego zadaniem jest udzielanie pomocy uczniom doznającym niepowodzeń w nauce, mającym trudności wychowawcze lub problemy z funkcjonowaniem społecznym. Ma również obowiązek ingerować w sytuacje rodzin zaniedbujących swoje powinności bądź przejawiających jakieś problemy.

Poradnictwo dydaktyczno-wychowawcze to dział poradnictwa pedagogicznego, które jest związane przede wszystkim z pracą szkoły, a zaliczamy do niego:

- poradnictwo w sytuacji dojrzałości szkolnej;
- poradnictwo w sprawie trudności i niepowodzeń szkolnych;
- poradnictwo jako forma pomocy osobom niepełnosprawnym (poradnictwo rehabilitacyjne);
- poradnictwo dotyczące edukacji uczniów zdolnych;
- poradnictwo wobec dzieci z przejawami zaburzeń zachowania i zachowań problemowych;
- poradnictwo dotyczące organizowania i funkcjonowania środowiska wychowawczego;
- poradnictwo związane z organizacją i wykorzystaniem czasu wolnego dzieci i młodzieży;
- poradnictwo opiekuńcze;
- poradnictwo i orientację zawodową.

Wymienione rodzaje poradnictwa mają na celu wspomaganie pracy wszystkich osób, które uczestniczą w procesie wychowania, kształcenia i nauczania, mają optymalizować te procesy, jak również, w razie potrzeby, zastosować terapię.

Wspomniane placówki świadczą pomoc wszystkim uczniom, a także ich rodzicom. W gronie tych odbiorców pomocy coraz częściej znajdują się osoby reprezentujące odmienne kultury od dominującej w naszym społeczeństwie, jak również osoby wielokulturowe, stąd specjaliści muszą być przygotowani na pracę z takimi osobami.

² Dz.U. 2004, nr 64, poz. 593, art. 46, ze zm.

PORADNICTWO PEDAGOGICZNE A WIELOŚĆ KULTUR

G. Hofstede (2000, s. 56) w tłumaczonej na język polski książce pod tytułem *Kultura i organizacje: zaprogramowanie umysłu* wyodrębnił następujące rodzaje kultur: kultura charakteryzująca się akceptacją dla nierównego rozkładu władzy w społeczeństwie, kultura o wysokim poziomie unikania niepewności, kultura indywidualistyczna oraz męski wymiar kultury.

W kulturach charakteryzujących się dużym dystansem władzy, posłuszeństwo wobec wszystkich form zwierzchności, z jaką człowiek styka się w ciągu życia, jest oczywiste. Dotyczy ono stosunku do rodziców, nauczycieli i przełożonych w pracy, najogólniej mówiąc — różnego rodzaju zwierzchników. W relacji do osób o niższej pozycji w hierarchii zwierzchnicy mogą zachowywać się despotycznie, podejmując decyzje, które ich zdaniem są korzystne dla osoby podporządkowanej. W zamian, osoba podporządkowana otrzymuje od nich opiekę i pomoc. Najwyższe wyniki w tym wymiarze kultury uzyskały kraje Ameryki Południowej, kraje arabskie i kraje Afryki Zachodniej. Najniższe wskaźniki w tym wymiarze charakteryzują kraje skandynawskie oraz Irlandię, Austrię i Izrael (G. Hofstede, 2000, s. 56).

Bardzo ważne w trakcie udzielania porady osobom wywodzącym się z kultury z dużym dystansem władzy jest przyjęcie przez specjalistę stylu rozmowy charakterystycznego dla tej kultury — czyli zwracanie się w sposób formalny, mówienie stosunkowo cicho, spokojnie, bez narzucania rozmówcy kontaktu wzrokowego i raczej pośrednie sygnalizowanie swojego rozumienia problemu, z jakim zwraca się rozmówca. Osoba udzielająca porady przyjmując rolę osoby obdarzonej autorytetem i opiekuna, uzyskuje właściwą płaszczyznę kontaktu z osobą z tej kultury. Osoba funkcjonująca w oparciu o normy tej kultury będzie najczęściej bierna i będzie oczekiwać gotowej recepty na rozwiązanie swojego problemu ze strony autorytetu, jakim jest osoba prowadząca poradnictwo.

Zbieranie danych w trakcie wywiadu powinno przebiegać raczej poprzez obserwację i uważne słuchanie wypowiedzi niż poprzez zasypywanie rozmówcy pytaniami. Wypracowując plan rozwiązania problemu, należy pamiętać o wadze, jaką w tej kulturze odgrywa hierarchia społeczna. Sugerowane rozwiązanie powinno istniejącą hierarchię uwzględniać i w miarę możliwości pozwalać, aby sposoby rozwiązania problemu sugerowane przez osobę udzielającą porady były postrzegane jako zgodne z poglądami autorytetów, np. religijnych, społecznych, politycznych (K. Barzykowski i in., 2013, s. 137–138).

Kultura o wysokim poziomie unikania niepewności charakteryzuje się tym, że jej członkowie reagują poczuciem zagrożenia w sytuacjach nowych, nieznanych lub niepewnych. Niepewność i niejednoznaczność, charakteryzująca większość sytuacji życiowych, jest źródłem zagrożenia, niepokoju i stresu. Ważną cechą funkcjonowania osób należących do takich kultur jest dążenie do uzyskiwania jednoznacznej interpretacji sytuacji, w których się znajdują, formułowanie niekwestionowanych i restrykcyjnych norm postępowania.

W kulturach o niskim poziomie tolerancji dla niepewności eksperci obdarzani są dużym zaufaniem i autorytetem. Ze względu na fakt, że możliwe jest uznanie prawdzi-

wości tylko jednego rozwiązania pojawiającego się problemu, wszelkie różnice w poglądach, wynikające na przykład z przynależności do innej kultury czy religii, spotykają się z potępieniem, a ich przedstawiciele z odrzuceniem społecznym. Najwyższe wyniki w tym aspekcie kultury uzyskały Grecja, Portugalia, kraje Ameryki Południowej i Japonia, najniższe zaś osiągnęły kraje skandynawskie, Wielka Brytania i Irlandia (G. Hofstede, 2000, s. 42).

Znaczenie najczęstszych zachowań, prezentowanych przez osoby z kultur posiadających wysoki wynik w tym wymiarze, można opisać jako udzielanie odpowiedzi bardzo szczegółowych, jednoznacznych, formalnych, a jednocześnie wyraźnie sygnalizujących poglądy rozmówcy na to, co jest dobre, a co złe, które jest wyrazem przyjaznego i nacechowanego zaufaniem stosunku do rozmówcy. Brak zaufania jest wyrażany przez kwestionowanie kompetencji osoby udzielającej porady, krytykowanie wygłaszanych przez nią poglądów. Brak pytań i kontaktu wzrokowego sygnalizuje znudzenie. Podczas prowadzenia wywiadu z osobami z tych kultur, ważne jest zaprezentowanie przez specjalistę umiejętności strukturyzowania sytuacji i dostarczenie rozmówcy poczucia, że przeżywany przez niego problem da się zdefiniować i określić.

Ze względu na fakt, że osoby z kultur o wysokim miejscu na tym wymiarze charakteryzują się skłonnością do pośpiesznego i niekiedy nadto stereotypowego oceniania sytuacji, ważne jest, aby w trakcie wywiadu uzyskać informacje pozwalające na niezależne wyrobienie sobie poglądu na temat charakteru przeżywanych przez rozmówcę problemów. W trakcie rozmowy osoby z tej kultury mówią raczej głośno, gestykują, uzewewnętrzniają przeżywane napięcie (K. Barzykowski i in., 2013, s. 137–138).

Kultura indywidualistyczna charakteryzuje się przedkładaniem dobra jednostki nad dobro grupy. Najważniejsza cecha tej kultury to przekonanie, że jednostka powinna dążyć do osiągnięcia w życiu swoich własnych celów i zachowywać własne zdanie. Jednostka ma prawo do samorealizacji, a w związku z tym do wolności osobistej. Najwyższe wyniki osiągnęły w tym wymiarze takie kraje, jak: Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, Australia, Kanada, Holandia, a najniższe — kraje Ameryki Południowej, Indonezja i Pakistan (G. Hofstede, 2000, s. 43).

Osoby należące do kultury o wysokich wynikach na skali indywidualizmu przekonane są o tym, że każdy powinien troszczyć się o siebie i zachować niezależność emocjonalną od innych. Przyjazne zachowanie w trakcie wywiadu przejawia się poprzez rozmowność i skłonność do ujawniania wielu szczegółów. Zaufanie przejawia się poprzez zaangażowane dyskusowanie nad problemem i wyraźne kontrolowanie przebiegu wywiadu z własnego punktu widzenia (np. „co mi to da, że opowiem o swoim problemie”).

W trakcie wywiadu kontakt z osobami z tej kultury nie ogranicza się tylko do kontaktu wzrokowego i słuchowego, ale wzbogacony jest również o kontakt fizyczny (np. poklepywanie po ramieniu, „branie za rękę”). W rozmowie osoby z tej kultury są skupione na własnych potrzebach i sposobie rozumienia sytuacji. Własne poglądy wyraźnie narzucają swojemu rozmówcy, a poprzez głośne mówienie, utrzymywanie bliskiego kontaktu fizycznego i stałego kontaktu wzrokowego łatwo powodują u niego uczucie przytłoczenia i zmęczenia. Ponieważ swoje problemy widzą jako przede wszystkim swoją prywatną sprawę, nie mają grupy, do której mogłyby w łatwy sposób zwrócić się po

wsparcie. Jednocześnie osoby te są skłonne formować koalicje (również z osobą udzielającą porady) w celu rozwiązania trapiącego ich problemu. Partner w koalicji jest jednak oceniany nie tyle z perspektywy cech, jakie prezentuje, ile z perspektywy użyteczności tych cech w konkretnej sytuacji, dla osiągnięcia konkretnego celu.

Współpracę w trakcie poradnictwa można osiągnąć pod warunkiem, że przekona się rozmówcę o swoich kompetencjach i użyteczności w rozwiązaniu jego ściśle określonego problemu. Osoby z tej kultury podejmują często działania rywalizacyjne. Skłonność do stawiania czoła wyzwaniom, podbudowującym ich wysoką samoocenę, pozwala specjalistom prowadzącym poradnictwo na zadawanie rozmówcom z tej kultury tzw. „trudnych pytań” i formułowanie wyzwań. Poglądy głoszone przez osoby z tej kultury wskazują wyraźnie na priorytet realizacji własnych celów i uznawanie własnego punktu widzenia za najważniejszy. Bez świadomości kulturowych uwarunkowań tego typu wypowiedzi łatwo o przypisanie danej osobie cech takich jak aspołeczność lub egoizm (K. Barzykowski i in., 2013, s. 139–140).

Męski wymiar kultury oznacza skoncentrowanie na dążeniu do sukcesu materialnego i wysokiej pozycji społecznej, osiąganych w procesie nieustannej walki z przeszkodami. Kobięcy biegun tego wymiaru kulturowego to skoncentrowanie na jakości życia, raczej na tym, aby „być” niż „mieć”. Dla męskiego wymiaru kultury charakterystyczne jest docenianie sukcesu materialnego i czynienie go miarą wartości danej osoby. Praca i współzawodnictwo stanowią zasadnicze filary tych kultur. Struktura tej kultury jest wspierana przez religię i reguły przyjęte w jej ramach, które podkreślają wyższość mężczyzn. Najwyższe wyniki w męskim wymiarze kultury osiągnęły Japonia, Austria, Wenezuela, Włochy i Szwajcaria. Państwa osiągające najniższe wyniki w tym wymiarze to kraje skandynawskie i Holandia (G. Hofstede, 2000, s. 44).

Kultura ta charakteryzuje się dominacją cech charakteryzujących stereotypowego „macho”. Są to między innymi: asertywność, przypisywanie dużego znaczenia posiadaniu przedmiotów symbolizujących bogactwo i pozycję społeczną. Preferowaną formą kontaktu wśród osób należących do tej kultury jest głośna rozmowa, w trakcie której zachowywany jest minimalny dystans przestrzenny. Osoby z tej kultury są często odbierane jako asertywne ze względu na żywą gestykulację, chętnie używają metafor z języka opisującego walkę sportową i dyskutują każde zagadnienie z wielu różnych punktów widzenia. Zaufanie z kolei wyraża się poprzez tendencję do konkurowania z rozmówcą i próbą jego zdominowania w trakcie rozmowy. Rozmówcy z tej kultury akceptują nawet bardzo prywatne pytania, pod warunkiem, że zostaną przekonani o celowości odpowiedzi na nie i uznają autorytet osoby, która je stawia (K. Barzykowski i in., 2013, s. 140–141). Osoba prowadząca poradę może odebrać zachowania osób z tej kultury jako konfrontacyjne lub nieuprzejme.

Przytoczony przykład wymiarów kultury stanowi tylko jedną z istniejących typologii. Przygotowując się do prowadzenia poradnictwa wielokulturowego, warto postarać się o uzyskanie szerszego kontekstu, który pozwoli zrozumieć współwystępowanie różnych wymiarów kulturowych nie tylko na poziomie ich rzeczywistego funkcjonowania w różnych społeczeństwach, ale też na poziomie przekonań danego społeczeństwa, jak wymiary te powinny funkcjonować.

ZAKOŃCZENIE I POSTULATY PEDAGOGICZNE

Spotykanie osób z odmiennych kultur na swojej drodze życiowej to w dzisiejszym świecie zjawisko powszechne. Oczywiście łatwiej spotkać jest osobę odmienną kulturowo od nas samych na ulicach takich metropolii, jak Londyn, Nowy Jork czy Tokio, niemniej jednak i w środkowej części Europy, a dokładnie w Polsce, zjawisko wielokulturowości przyjmuje coraz większą skalę. Cudzoziemcy przybywający do Polski zakładają tutaj rodziny z obywatelami polskimi, z których rodzą się dzieci, u których kształtują się często tożsamości wielokulturowe. Zatem pojawia się kolejna grupa, prócz przybyłych imigrantów, którą należy zabezpieczyć zapleczem poradniczym.

Aby specjaliści prowadzący poradnictwo pedagogiczne skierowane do rodzin wielokulturowych nie ponosili pedagogicznych porażek powinni kształtować kompetencje międzykulturową, którą rozumiemy jako

zdolność osoby uczącej się do zachowania adekwatnie i umiejętnie w momencie zetknięcia się z działaniem, postawą i oczekiwaniami przedstawicieli obcych kultur. Adekwatność i umiejętność zachowania się oznaczają, że osoba zdaje sobie sprawę z różnic kulturowych pomiędzy jej kulturą i obcą oraz jest w stanie sprostać problemom z różnych kultur wynikającym z tych różnic (B. Banach 2001, s. 228).

Aby opisać kompetencję międzykulturową, należy zwrócić uwagę na cele i efekty kształcenia. Kompetencja międzykulturowa to umiejętność porozumiewania się w obrębie różnych kultur oraz nawiązywania i podtrzymywania kontaktów z ich przedstawicielami.

Ponieważ kompetencje nie pojawiają się automatycznie, ale muszą być kształtowane, dlatego też od kilkunastu lat w Europie trwają prace nad doskonaleniem kompetencji (wśród uczniów, nauczycieli, czy innych grup zawodowych) ułatwiających funkcjonowanie w środowiskach zróżnicowanych kulturowo. Na polskim gruncie założenia programowe kursu komunikacji międzykulturowej G. Zarzycka (2000, s. 58) formułuje w kilku punktach:

- kształcenie umiejętności obserwacji, adaptacji, wrażliwości oraz empatii w sytuacji spotkań międzykulturowych;
- zrozumienie podobieństw i różnic między systemami komunikacyjno-kulturowymi obecnymi w Polsce (Europie) a systemami, z których wywodzą się słuchacze;
- wykształcenie postawy otwartej, dla której charakterystyczne jest swobodne mówienie o własnych potrzebach i problemach, a także umiejętność oglądu rzeczywistości społecznej z punktu widzenia innych (P.E. Gębał, 2010, s. 111).

Przedstawiona propozycja katalogu treści do kształcenia kompetencji międzykulturowej wymaga odpowiedniego przygotowania zajęć. P.E. Gębał (2010, s. 199–2007) proponuje, aby metody realizacji zastosowane do zajęć obejmowały trening w czterech obszarach nauczania:

- trening postrzegania — w postaci wolnych skojarzeń z prezentowanymi formami ikonicznymi oraz filmami, dostrzegania stereotypów i standardów kulturowych (własnych i obcych), opowiadania tej samej historii z perspektywy zachowań we

- własnym kraju, opisywania materiału według schematu: opis — interpretacja — własne odczucia — podobieństwa i różnice w kulturze polskiej i własnej słuchacza;
- nabycie strategii interpretacji znaczenia wypowiedzi i sytuacji. Opisywanie własnych skojarzeń związanych z pojęciami i porównywanie ich ze skojarzeniami Polaków, uwrażliwienie na sytuacje konfliktowe i sposoby wychodzenia z nich, gra w role w różnych sytuacjach;
- umiejętność porównywania kultur, wczuwanie się w kulturę Obcą, Inną; próba wytworzenia trzeciej kultury oraz wykształcenia tolerancji na spotkanie z Innym;
- zdolność komunikowania się w sytuacjach międzykulturowych, zwrócenie uwagi na sytuacje konfliktowe, formy grzecznościowe, komunikację niewerbalną (gesty znaczące, mimikę).

Przytoczona propozycja czterech obszarów nauczania kształtowałyby zatem takie umiejętności międzykulturowe, jak: rozumienie zachowań innych ludzi, tolerancja dla wieloznaczności, kompetencje komunikowania się, umiejętność radzenia sobie w niepewnych sytuacjach, otwartość na Innych, na różnice kulturowe, społeczne, światopoglądowe.

Na koniec warto dodać, że kompetencje międzykulturowe są ważne nie tylko dla osób udzielających porad imigrantom czy rodzinom wielokulturowym, ale również dla całej społeczności przyjmującej imigrantów, z którymi wchodzi w interakcje.

BIBLIOGRAFIA

- Banach Bożena (2001), *Interkulturowa tendencja we współczesnej glottodydaktyce*, [w:] *Język w komunikacji*, t. IV, pod red. naukową Grażyny Habrajskiej, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej, Łódź.
- Barzykowski Krystian, Grzymała-Moszczyńska Halina, Dzida Daniel, Grzymała-Moszczyńska Joanna, Kosno Magdalena (2013), *Wybrane zagadnienia diagnozy psychologicznej dzieci i młodzieży w kontekście wielokulturowości oraz wielojęzyczności*, ORE, Warszawa.
- Gębał Przemysław E. (2010), *Dydaktyka kultury polskiej w kształceniu językowym cudzoziemców*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS, Kraków.
- Golka Marian (1997), *Oblicza wielokulturowości*, [w:] *U progu wielokulturowości*, pod red. naukową Mariana Kempny, Aliny Kapciak, Sławomira Łodzińskiego, Oficyna Wydawnicza, Warszawa.
- Hofstede Geert (2000), *Kultury i organizacje: Zaprogramowanie Umysłu*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne S.A., Warszawa.
- Hovorun Tamara (2009), *Poradnictwo psychologiczno-pedagogiczne jako problem społeczny*, „Pedagogika Katolicka”, nr 4, s. 112–123.
- Kargulowa Alicja (2011), *O teorii i praktyce poradnictwa. Podręcznik akademicki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Korporowicz Leszek (1997), *Wielokulturowość a międzykulturowość*, [w:] *U progu wielokulturowości*, pod red. naukową Mariana Kempny, Aliny Kapciak, Sławomira Łodzińskiego, Oficyna Wydawnicza, Warszawa.
- Kozdrowicz Ewa (2003), *Poradnictwo w teorii i praktyce*, [w:] *Pedagogika społeczna. Człowiek w zmieniającym się świecie*, pod red. naukową Tadeusza Pilcha, Ireny Lepalczyk, Żak, Warszawa.

- Okun Barbara (2002), *Skuteczna pomoc psychologiczna*, Instytut Psychologii Zdrowia, Warszawa.
- Paleczny Tadeusz (2007), *Interpersonalne stosunki międzykulturowe*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach*, Dz.U. 2013, poz. 532, § 23.
- Skałbani Barbara (2009), *Poradnictwo pedagogiczne. Przegląd wybranych zagadnień*, Impuls, Kraków.
- Smół Katarzyna (2009), *Poradnictwo telefoniczne na przykładzie fundacji Itaka*, [w:] *Refleksje o poradnictwie debiutujących doradców*, pod red. naukową Darii Zielińskiej-Pękał, Wydawnictwo Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra.
- Tykowski Sławomir (2015), *Elementy organizacji poradnictwa — ujęcie teoretyczne*, „Teologia i Człowiek”, nr 31, 151–165.
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej*, Dz.U. 2004, nr 64, poz. 593, art. 46, ze zm.
- Zarzycka Grażyna (2000), *Dialog międzykulturowy. Teoria oraz opis komunikowania się cudzoziemców przyswajających język polski*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.

Ewa Sowa-Behtane

PEDAGOGICAL COUNSELING FOR THE MULTICULTURAL FAMILIES

Summary

Today, in the era of post-modernity, the ethnically, racially, religiously, culturally or nationally mixed marriages are more and more frequent phenomenon, contributing to the emergence of new types of cultural identity. Multicultural families define a new cultural quality when they do not concern only individuals, but when they become a phenomenon which is statistically frequent, and even dominant in a broader social context.

When people from different nations join together to make a couple, very important phenomena and processes occur, whose significance goes beyond the fate of the members of the couple. As a result of the amalgamation, that is a merger of cultural groups following a marriage and the creation of hybrid forms of kinship, a new cultural order emerges.

In the situation of cultural diversity, there is a need to create counseling for people from different cultures. To work with people from different cultures we need to have intercultural competence, which is the ability to communicate effectively and appropriately with people of other cultures: In interactions with people from foreign cultures, a person who is interculturally competent understands the culture — specific concepts of perception, thinking, feeling, and acting.